

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

**Інститут міжнародних відносин та лінгвістики
Ім. Аверроеса**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни**

**«СВІТОВА ПОЛІТИКА»
(для магістрів)**

Київ – 2018

Підготовлено професором кафедри міжнародних відносин та організації туристичної діяльності Лісовський П.М

*Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин та організації туристичної діяльності
(протокол №3 від 25.10.18).*

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом. (протокол №2 від 26.0918).

Лісовський П.М.

Методичні матеріали щодо забезпечення самостійної роботи з дисципліни “Світова політика” (для магістрів). – К.: 2018 – 43 С

Методична розробка містить пояснювальну записку, назви змістових модулів та тем, завдання для самостійної роботи студентів за окремими модулями та темами курсу, зокрема ключові поняття та терміни, питання для самоконтролю, тести, теми рефератів, питання для обговорення, а також список використаної літератури.

Пояснювальна записка

Мета самостійної роботи студента – розглянути середовище, в якому реалізується світова політика, і яка розглядається як система суспільних економічних, політичних, військових, культурних, правових, ідеологічних та інших зв'язків і взаємовідносин між основними суб'єктами світового співтовариства. Саме з такого погляду даються основні аспекти світової політики як системи відносин між державами та групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами і організаціями, які діють на світовій арені. Серед основних завдань курсу:

- уміти визначити різноманітні зв'язки між основними суб'єктами світового співтовариства;
- аналізувати основні аспекти світової політики як системи відносин між державами і групами держав;
- виявляти факти суперництва та узгодження інтересів, пов'язаних з геополітичним положенням і ресурсними потребами її учасників;
- систематизувати чинники, які впливають на розробку основних принципів зовнішньої політики держави;
- розглядати основи та мотивації міжнародної політики держав, пов'язані з їх геополітичним положенням;
- визначити перспективи розвитку геостратегічних векторів зовнішньої політики України.

В умовах посилення взаємозалежності світу перед учасниками глобальних політичних взаємодій по-новому постає низка проблем. Ось чому для написання рефератів та есе на задану тему студент повинен навчитись здійснювати пошук і аналіз відповідної літератури в фондах бібліотек, в Internet тощо.

Самостійна робота за окремими модулями та темами

з дисципліни

«Світова політика»

Змістовий модуль 1. Системна сукупність різнорідних зв'язків між основними суб'єктами світової політики

Тема. Співвідношення національної, релігійної та міжнародної безпеки

Тематика лекції

1. Еволюція підходів до проблеми безпеки
2. Еволюція співвідношення елементів безпеки: зростання ролі та значення невійськових факторів
3. Національна безпека як частина основного, постійного національного інтересу держави
4. Регіональна безпека. Проблема «центрів сили» у світовій політиці
5. Поняття міжнародної стабільності
6. Статична та динамічна стабільність
- 7.

Література [1;4;6;7;11;13;15;18;20;23;25;26;33;34;43]

Ключові поняття та терміни

- найраціональніший варіант реагування
- національна безпека, «центри сили»
- регіональна, субрегіональна безпека
- міжнародна безпека
- системні ознаки
- відносна самостійність
- форми безпеки: потенційна, реальна та уявна
- криза безпеки: передкризова, початок кризи, кульмінація, остання фаза

- потенціал безпеки
- колективний захист
- баланс сил
- аспекти проблематики безпеки: військово-стратегічний, економічний, етнокультурний, екологічний
- політичний реалізм
- «тверда сила», «м'яка сила»
- «сила» та «баланс сили»
- два підходи до національного інтересу: об'єктивістський та суб'єктивістський
- внутрішня та зовнішня політика
- види політичної діяльності держави: внутрішньополітична і зовнішньополітична
- «національні» та «державні» інтереси
- інтереси: загальнонаціональні, загальнолюдські
- державні інтереси: успадковані від минулого, пов'язані з нормами міжнародного права, що відповідають загальнолюдським цінностям та ідеалам
- національні інтереси: стратегічні, тактичні

- життєво важливі інтереси: власні інтереси, інтереси інших держав, союзників, інтереси системи в цілому
- ядерний і доядерний періоди
- зовнішньополітична діяльність держави: визначається природою і характером зовнішнього середовища, характером і природою влади, економічними, політичними, соціальними потребами держави
- національний інтерес
- військова безпека
- «державні кордони», «духовні кордони»
- внутрішньополітична діяльність держави: визначається природою і характером внутрішнього середовища, потребами внутрішнього розвитку суспільства, характером і сутністю політичної влади
- концепція національної безпеки

Питання до самоконтролю

1. З яких позицій у міжнародно політичній теорії слід розглядати поняття «безпека»?
2. У яких вимірах слід розглядати проблему безпеки у міжнародних відносинах?
3. Яким чином слід класифікувати глобальну і регіональну безпеку?
4. Як можна класифікувати форми безпеки?

5. Дайте визначення етимології категорій «безпека» та «національна безпека»
6. Яким став поділ людської історії після виникнення ядерної зброї?
7. Дайте визначення головних аспектів проблематики безпеки
8. Які компоненти сили сягнули більшого ніж у попередній період значення після закінчення «холодної війни»?
9. Що призводить до формування нової системи поглядів на безпеку?
10. Яким питанням представники неореалізму в теорії міжнародних відносин приділяють особливу увагу?
11. Дайте визначення рівням, з яких доцільно розглядати і вирішувати проблему безпеки
12. Коли і з яких причин з'явилося у політичному лексиконі поняття «національна безпека»?
13. Що слід розуміти під поняттям національна безпека?
14. Які елементи в структурованому відношенні включає в себе «національна безпека»?
15. Як розглядається в американській історіографії поняття «національна безпека»?
16. Що є базовою основою зовнішньої політики держави?
17. Що являє собою поняття «національний інтерес»?
18. До якого хронологічного періоду слід термінувати термін «національний інтерес»?
19. Коли було сформульовані два протилежні підходи до аналізу національного інтересу? Дайте їм визначення

20. Яким чином концепція національного інтересу опрацьовувалась в роботах західноєвропейських авторів?
21. Якою була інтерпретація поняття «національний інтерес» у радянській історіографії?
22. Які базові два аспекта формують свій вплив на явище національного інтересу?
23. Відносно якої проблеми зовнішньополітичної діяльності держави у політологів відсутня спільна думка?
24. Які типи інтересів включені в державний інтерес?
25. Як з геополітичної точки зору може бути визначена зовнішньополітична діяльність держави?

Тести

1. В чому полягає національний інтерес кожної держави?

- а) у дотриманні безпеки та самозбереженні нації;
- б) у нехтуванні інтересів інших держав, передусім союзників;
- в) у захисті фізичної та культурної цілісності держави

2. Що сприяє забезпеченню національних інтересів держави?

- а) посилення збройних сил;
- б) концепція національної безпеки;
- в) удосконалення сил «швидкого реагування»

3. Який комплекс аспектів містить в собі концепція «національного інтересу»?

- а) комплекс аспектів по забезпеченню швидкої мобілізації збройних сил;
- б) комплекс аспектів по розсортуванню систем міжконтинентальних балістичних ракет (МБР);
- в) комплекс проблем безпеки, а також різних аспектів зовнішньої та внутрішньої політики

4. Що являють собою регіональні міжнародні відносини як інтегральна частина глобальних міжнародних відносин?

- а) союз держав, що обстоюють свої власні державні інтереси;
- б) систему поглядів на міжнародні відносини з боку найбільш економічно розвинутих країн;
- в) самостійну систему, яка має власну структуру та складові компоненти

5. В чому полягає принципова ціль діяльності держави на міжнародній арені?

- а) в досягненні переваги над противником у кількості атомних підводних човнів;
- б) в захопленні плацдарму під час генерального наступу;
- в) в досягненні балансу сил

6. Яке століття вважається вершиною розквіту балансу сил?

- а) XX століття;
- б) XIX століття;
- в) XXI століття

7. Якими є базові напрямки в західній історіографії відносно міжнародної стратифікації регіональних центрів сили?

- а) екзистенціалізм та егоцентризм;
- б) анархосиндекалізм та емпіріокритицизм;
- в) інтеракціонізм та структуралізм

8. Які критерії в американській політології розрізняють два визначення центрів сили? Хто є їх автором?

- а) пряме та коротке, Н.Хенкс, Б.Кіні, Е.Стінг;
- б) широкі та вузькі, С.Стренж, Р.Кокс, Б.Рассетт;
- в) вертикальне та горизонтальне, Д.Белл, Р.Хофстадтер, А. де Токвілль

9. Які держави або союз держав слід вважати «центром сили»?

- а) ті, які розташовані в центрі континенту;
- б) ті, які мають у своєму розпорядженні ядерну зброю;
- в) ті, які мають переважний вплив на ту чи іншу підсистему міжнародних відносин

10. З якого часу поняття міжнародної стабільності перейшло в режим активного використання і яким близьким до нього поняттям надавалась раніше перевага?

- а) з середини ХХ ст., «баланс сил», «статус-кво», «рівновага сил»;
- б) з початку ХІХ ст., «еквілібріум», «пендулум», «кві прорест»;
- в) з кінця ХХ ст., «національна безпека», «національний інтерес», «національна стратегія»

11. Хто і коли сформулював теорію «гегемоністської стабільності»?

- а) А. Даллес і Дін. Раск в кінці 1950-х рр.;
- б) П. Селінджер і Мак Джордон Банді в кінці 1960-х рр.;
- в) Р. Коохейн і Дон. Най на початку 1980 рр.

12. Яке визначення мають «статичний» та «динамічний» як додаток до типу забезпечення стабільності?

- а) як додаток до системи заходів, що забезпечують безпеку держави;
- б) як спосіб адаптації до протиріч, які виникають у процесі їх розвитку;
- в) як система, що дає змогу вести космічну розвідку силами постійно діючих супутникових комплексів

Теми рефератів

1. Концепція «національного інтересу» у роботах західноєвропейських авторів
2. До питання про формування двох протилежних підходів до аналізу національного інтересу
3. Характеристика С. Хантінгтона сучасної структури міжнародної системи

Питання для обговорення

1. Плюралізм підходів у сучасній світовій науці відносно єдності сучасної системи міжнародних відносин і стабільності у світовій політиці.
2. «Світовий порядок» - вищий глобальний рівень структурної організації міжнародних відносин з точки зору здатності будь-якої системи запобігати будь-яким загрозам своєму існуванню.
3. Дослідження проблем безпеки як філософської категорії з точки зору її вимірів у часі і просторі.
4. Проблеми протистояння війнам та збройним конфліктам у дослідженнях підходів до питань безпеки в межах їх розробки у розвідках ідеалістичної традиції.
5. Аналіз концепції забезпечення національної та регіональної безпеки в межах тенденції зростання ролі та значення невійськових факторів.

Змістовий модуль 2. Проблеми війни і миру у світовій політиці

Тема. Світова політика і стратегічні дослідження проблем війни і миру.

Тематика лекції

7. Війна і мир – засоби ствердження, збереження та перерозподілу влади у сфері міжнародно-політичних відносин.
8. Еволюція війни як соціально-політичного явища.
9. Світова війна і світова політика в ядерну епоху в умовах біполярного світу і в постбіполярну епоху.
10. Локальні регіональні війни в сучасному світі, їх політичне значення і роль у світовій політиці.

Література [2;4;77;13-15;18-20;24;32;42;43]

Ключові поняття та терміни

- концептуальні парадигми
- фундаментальні ціннісно-змістовні засади
- концептуальна, методологічна і термінологічна єдність
- фундаментальний рівень
- концепція політичного ідеалізму
- політичний реалізм
- незбіги між антагоністичними силами
- загальносоціологічні та конкретно-історичні аспекти
- політичний ідеалізм
- нове планетарне мислення
- нова парадигма розвитку міжнародних відносин
- пріоритет загально людських цінностей
- заміна політичного аналізу ідеологією
- полемологія
- емпіричні визначення
- спонтанні неорганізовані заворушення
- централізація влади
- перехід у специфічний стан війни

- норма права
- біч війни
- протидіючі нелегітимні структури
- політико-функціональний підхід
- необмежений прояв насильства
- війна-організована дія
- політичні суб'єкти
- питома вага збройної боротьби
- невоєнні форми боротьби
- специфічна ознака
- соціально-політична та духовна боротьба
- дослідження шляхів досягнення миру
- деідеологізація політології
- персональне, пряме, структурне та непряме насильство
- подвійний аспект насильства
- подвійний аспект миру
- позитивний та негативний мир
- духовні потреби особистості
- потенціальні суб'єктно-об'єктні відносини

Питання до самоконтролю

1. Яка з проблем в наші дні набула статусу однієї з глобальних і актуальних?
2. Чому проблеми війни і миру репрезентовані наявністю різноманітних методологій?

3. До яких висновків відносно війни приходять марксистсько-ленінська методологія?
4. В чому полягає своєрідність напряму політичного реалізму?
5. Який напрямок може розглядатись в якості антиподу політичному реалізму?
6. Дайте визначення такого напрямку дослідження як полемологія.
7. Охарактеризуйте дослідження миру як окрему дисципліну.
8. Дайте визначення такому підходу до поняття війни як «емпіричне визначення».
9. Охарактеризуйте другий напрямок – емпіричний підхід.
10. Як треба розуміти термін «юридично зорієнтовані визначення»?
11. В яких випадках термін «війна» використовується в юридичному сенсі?
12. Що являє собою політично-функціональний підхід?
13. Як визначає термін «війна» К. Клаузевіц?
14. Якою є головна специфічна ознака війни?
15. В чому полягає своєрідність розподілу миру на «позитивний» та «негативний»?
16. Що стало основою виокремлення двох напрямків дослідження феномену війни?
17. Чому в ході дослідження проблем війни і миру знову постало питання про інструментарій війни?
18. До якого типу історичних явищ відноситься поняття «війна»?
19. Чому постало питання про розширення змісту війни?
20. В чому полягає подвійне судження співвідношення ядерної війни і політики?
21. Чому саме в умовах біполярного світу війна починає зміщуватись з центру міжнародних відносин до її периферії?
22. Чому навіть за наявності військово-політичних факторів, здатних вплинути на хід війни, ядерні держави припускають можливість використання ядерної зброї?

23. Чим обумовлений перехід міжнародних конфліктів на регіональні рівні?
24. В чому полягає знеокремлення внутрішніх конфліктів від міжнародних?
25. Якою стала обернена сторона нового характеру конфліктів після закінчення «холодної війни»?

Тести

- 1. Чи дає підстави нова глобальна інтеграційна направленість прогнозувати великі збройні конфлікти між провідними центрами світу?**
 - а) дозволяє;
 - б) не дозволяє;
 - в) дозволяє виділити три інваріанти майбутніх конфліктів.

- 2. Яким чином «доктрина гнучкого реагування» розділила ядерну війну й локальні війни на периферії?**
 - а) як альтернативу загальній ядерній війні при збереженні готовності до ведення такої війни;
 - б) як проведення загальної ядерної війни тільки іншими засобами;
 - в) як засіб переносу зони ядерного конфлікту на кордони зіткнення цивілізації.

- 3. Який період вважається вершиною розквіту системи рівноваги сил?**
 - а) XX століття;
 - б) XIX століття;

в) XV століття.

4. З якої причини роль стабілізатора рівноваги сил стала прерогативою одного з континентів Землі, а одна з країн цього материка почала грати роль як її «рівноважного» пріоритетного довіска?

а) Північна Америка, США;

б) Азія, Китай;

в) Європа, Велика Британія.

5. Яка війна почала вважатись як справедлива?

а) та, яка велась проти загарбників;

б) та, яка велась заради визволення від колоніального гніту поневоленими народами;

в) та, яка є необхідною для збереження рівноваги сил.

6. В який історичний період у найбільш розвиненій формі була сформульована теорія балансу сил?

а) в період Ніколо Макіавеллі;

б) в період Генрі Кіссінджера;

в) в період Адама Сміта.

7. В чому полягає складність проблем збереження миру?

а) у створенні більш технологічної «чистої» зброї різноманітного призначення;

б) в існуванні чинника ядерної погрози для існування цивілізації;

в) під впливом подальшого посилення гонки озброєнь.

8. Якою є альтернативна (на противагу субінтернаціональним і глобальним системам підтримання миру) типологія мирного будівництва?

- а) типи мирного будівництва по Й. Гатлунгу;
- б) типологія рівноваги сил Н. Макіавеллі;
- в) школа балансу сил Г. Кісінджера.

9. Чим можна пояснити зростання інтересу до ненасильницьких концепцій трансформації міжнародної системи?

- а) досягненнями пацифістської пропаганди акти військової спрямованості;
- б) повне подолання негативного чинника, що спричиняє загрозу миру;
- в) подолання роз'єднаності такого ступеня єдності світу, що зробило б неможливим війни країн і народів один проти одного.

10. Хто є науковим розробником концепції «співтовариство безпеки»?

- а) К.Клаузевіц;
- б) П.Кальвакогрессі;
- в) К.Дойч.

11. Якими є два основних способи забезпечення безпеки суб'єкту міжнародних відносин?

- а) за допомогою розробки нової концепції військово-політичної доктрини та скорочення чисельності збройних сил України;
- б) за допомогою підвищення обороноздатності та шляхом усунення самої військової безпеки як такої;
- в) за допомогою розробки нового типу «зверхточної» зброї, яка дає змогу значно знизити кількість жертв серед цивільного населення, а також стимулювати кінець класичних війн і початок нової ери електронних, інформаційних, комп'ютерних, космічних, екологічних та інших війн, що мають виключно науково-технічну основу.

12. Що є важливим напрямком стабільності в перші роки XXI століття?

- а) удосконалення і нарощування військового потенціалу суб'єкта політики;
- б) значення нарощування сил швидкого розгортання;
- в) договори з роззброювання і нерозповсюдження зброї масового знищення.

Теми рефератів

1. Проблеми розуміння безпеки не тільки як обороноздатності, а і відсутності власне військової небезпеки.
2. Імператив застосування збройних сил як необхідний засіб стримування.
3. Взаємне скорочення військової потужності потенціальних супротивників – основний зміст процесу забезпечення безпеки.
4. Взаємне роззброєння – необхідна умова реалізації безпеки.
5. Роззброєння як напрямок створення умов стабільності – заперечення шляху модернізації сучасних військово-технічних засобів.

Питання для обговорення

1. Проблеми вирішення світових конфліктів політичними засобами.
2. Мир як діяльність і процес – система різноманітних дій по попередженню і недопущенню війни.
3. Баланс сил і баланс інтересів – головні закономірності розвитку сучасних міжнародних відносин.

Змістовий модуль 3. Політична модернізація як чинник глобального розвитку

Тема. Поняття і сутність політичної модернізації.

Тематика лекції

- 11 Теорія політичної модернізації та етапи її розвитку
- 12 Етапи модернізації
- 13 Типи модернізації
- 14 Моделі модернізації
- 15 Механізми здійснення модернізації
- 16 Вибір шляхів модернізації та культурно-цивілізаційні блоки

Література [6,7,11,15,19,26-29,32,37]

Ключові поняття і терміни

- вестернізація
- однолінійний поступ
- «ідентичність завдань»
- політична модернізація
- культура модерніти
- культурологічний комплекс
- європейський раціоналізм
- сцієнтизм
- хронологічна специфікація
- змістова специфіка
- секулярна революція (звільнення від релігійного впливу)
- соціальна революція
- стадії економічного зростання
- універсальність процесу модернізації
- різноплановість
- багатофункціональність

- архаїчний стан
- вторинний і третинний сектори господарства
- раціональність соціальної дії
- універсалізм
- синтез універсалізму
- партикуляризм (зорієнтованість на незалежність від жорстокого нав'язування суспільству «цінностей на замовлення» - духовних, технологічних та ін.)
- волонтаристські засади (віра людей у власні сили і можливості)
- конкуренція політичних еліт
- авторитарність політичної влади
- національно-специфічні суспільну цінності
- індивідуально-аграрне виробництво
- «колективна модернізація»
- ранньоіндустріальний тип модернізації
- пізньоіндустріальний тип модернізації
- збільшення масштабів людського спілкування
- постіндустріальний тип модернізації
- неорганічні модернізації
- «азійські тигри»

Питання до самоконтролю

- 1 Дайте визначення поняття «модернізація»
- 2 Що являє собою підґрунтя динаміки модернізації?
- 3 В чому полягає сутність теорії політичної модернізації?
- 4 Охарактеризуйте етапи розвитку теорії політичної модернізації
- 5 Які ідеї притаманні культурі модерніті?
- 6 Яким чином розрізняють концепції модернізації?

- 7 Які два головних напрями можна відокремити в межах другого етапу розвитку теорії політичної модернізації?
- 8 Дайте визначення позиціям критиків теорії модернізації
- 9 Які етапи модернізації виділяє У.Ростоу?
- 10 Якими є суттєві характеристики різних типів модернізації?
- 11 Дайте більш виразне визначення певних рис четвертого постіндустріального типу модернізації
- 12 Як слід розрізняти типи модернізації?
- 13 Яким чином поділяються неорганічні модернізації?
- 14 Дайте характеристику трьом моделям модернізації
- 15 Як слід розрізняти механізм здійснювання модернізації?
- 16 Що таке антимодернізація і контрмодернізація?
- 17 Від чого залежить вибір шляху модернізації?
- 18 Дайте дефініцію культурно-цивілізаційних блоків
- 19 За якими параметрами розглядаються відмінності культурно-цивілізаційних традицій?
- 20 Якими є спільні риси у східних цивілізацій?

Тести

1. Що лежить в основі теорії політичної модернізації?

- а) теорія і практика фізичної культури;
- б) теорія конвергенції;
- в) обґрунтування загальної моделі глобального розвитку цивілізації.

2. Що спричинило до розбіжностей в умовах теорії політичної модернізації?:

- а) авангардизм;
- б) універсалізм;
- в) структуралізм.

3. З чим пов'язують модернізованість політичних інститутів?:

- а) з рівнем їх демократизації;
- б) з рівнем їх відповідності до реорганізації комерційних структур;
- в) з їх міцністю та організованістю.

4. Що є необхідною умовою модернізації?

- а) плюралізм політичної активності;
- б) авторитарність політичної влади;
- в) лівий і правий тоталітаризм.

5. Для чого потрібна компетентність політичних лідерів?:

- а) для обґрунтування необхідності зміцнення централізованих інститутів й підвищення рівня їх модернізованості;
- б) для того, щоб зміцнювати уніфікацію політичної влади і з її допомогою підтримувати тоталітарні режими;
- в) для того, щоб підтримати аргументацію критиків теорії модернізації.

6. Чим відзначається четвертий, постіндустріальний тип цивілізації?:

- а) активізацією діяльності латентних структур світової політики;
- б) провідною роллю теоретичного знання як стрижня створення нових технологій;
- в) підвищенням активності силових структур з метою попередження терористичних актів.

7. Як визначає постіндустріальне суспільство американський вчений Ф.Блок?:

- а) як суспільство, яке перейшло на рівень зверх індустріального розвитку;
- б) як суспільство, в якому розподіл матеріальних благ здійснюється за принципом: від кожного по здібностям і кожному по потребам;
- в) як історичний період, що починається тоді, коли поняття індустріального суспільства перестає бути адекватним поясненням соціальних змін.

8. Від чого залежать процес і результати неорганічних модернізацій?:

- а) від типу суспільства, а якому вони діють;
- б) від поставлених цілей і суспільних сил, що їх здійснюють;
- в) від рівня їх заангажованості в процесі зміцнення рівня централізації влади.

9. Яким суспільствам вдається подолати проблеми неорганічних модифікацій модернізації?:

- а) тим суспільствам, що знаходяться на індустріальному етапі розвитку;
- б) тим суспільствам, що знаходяться на постіндустріальному етапі розвитку;
- в) тим суспільствам, що тяжіють до випереджувальної моделі розвитку.

10. На який тип модернізації зорієнтована випереджувальна модель?:

- а) на доіндустріальний тип модернізації – XVI-XVII ст.;
- б) на найвищий тип модернізації у XX-постіндустріальний;
- в) на пізньоіндустріальний тип модернізації у XX ст.-індустріальний

11. Що пов'язано з моделями модернізації?

- а) процеси їх відтворення;
- б) механізми їх здійснення;
- в) умови їх експлуатації.

12. Що є альтернативним варіантом соціальних перетворень?

- а) контрреволюція;
- б) контрмоделювання;
- в) контрмодернізація.

Теми рефератів

1. Проблеми форсованого суспільного розвитку за ініціативою «згори» при колосальній централізації влади.
2. «Модернізація» як процес прискорення розвитку суспільства шляхом запозичення типів соціальної, економічної та політичної системи, що розвивалась у Західній Європі і Північній Америці.
3. Проблеми виділення культурно-цивілізаційних блоків при виборі шляхів суспільного розвитку.
4. Параметральна залежність при аналізі рис відмінності культурно-цивілізаційних традицій.
5. Значення успіху індивіда-власника для можливості реалізації його в межах західно-європейської цивілізації.

Питання для обговорення

1. Проблеми відокремлення суспільних рис у східних цивілізаціях.
2. Концепції взаємодії західної і незахідних цивілізацій в процесі модернізації.
3. Симбіоз – як приклад спроби поєднання західної технології та східної моралі.

Змістовий модуль 4. Цивілізаційні проблеми сучасної світової політики

Тема. Типологія основних положень загальної теорії цивілізації

Тематика лекції

- 17 Цивілізаційний і формаційний підходи до історичного процесу: порівняльний аналіз
- 18 Цивілізація як основна типологічна одиниця історії
- 19 Становлення цивілізаційної теорії
- 20 Структура і динаміка цивілізацій
- 21 Локальні цивілізації
- 22 Типи цивілізацій
- 23 Світова цивілізація
- 24 Взаємодія цивілізацій і характер їх впливу на міжнародні відносини

Література [4;6;29;31;34;58;60]

Ключові поняття та терміни

- макросоціологічний підхід
- концепція цивілізації
- національні терміни
- комплекси компонентів
- циклічні закономірності
- динамічні універсалії
- концептуально-теоретичні погляди
- «класичний період»
- поєднання гуманітарного та соціологічного підходів
- теорія формації
- загально історичний процес
- суспільно-економічна формація
- соціально-класова структура
- перше безкласове суспільство

- формаційний підхід
- монолінійний підхід
- універсальна модель історії людства
- цивілізаційний підхід
- варварство
- полінійність
- цивілізаційна дискретність
- історія як багатоваріантний процес
- порівняльний (компаративістський) процес
- окремі цивілізації
- етимологія терміну «цивілізація»
- громадянські функції
- «Друг законів»
- «нація цивілізується під впливом досвіду»
- компонент цивілізації
- встановлення «Імперії розуму»
- стадія розвитку людства
- форми державного правління
- культурно-релігійні спільноти

Питання до самоконтролю

- 1 Що є первинним елементом світобудови в соціальному плані?
- 2 Що являє собою макро-соціологічний підхід?
- 3 Що стає домінуючою історико-соціологічною категорією?
- 4 В яких термінах спостерігаються зміни процесу мислення?
- 5 Яким чином можна згрупувати комплексні компоненти, що являють собою базовий предмет аналізу дослідження цивілізацій?
- 6 Що виступає в якості об'єкта дослідження?
- 7 Чим відрізняються дослідження, які проводять представники гуманітарних та соціальних наук?
- 8 Чому виникає необхідність поєднання гуманітарних та соціологічних наук?

- 9 Що набуває особливого значення при формуванні історичного досвіду?
- 10 Як уявлявся загальноісторичний процес в теорії формацій, оформленої К.Марксом?
- 11 Які риси були притаманні формаційному підходу?
- 12 Які риси були притаманні цивілізаційному підходу?
- 13 Чим відрізняються етимологія терміну цивілізація і тим тлумаченням, яке вона набуває в процесі свого використання?
- 14 Якою є місія цивілізації?
- 15 Як позначає у своїй праці «Стародавнє суспільство або дослідження шляхів людського прогресу від дикунства через варварство до цивілізації» Л.Морган вищу після дикунства та варварства історичну епоху?
- 16 Яке місце мають цивілізації в межах часових вимірів цієї чи іншої спільноти?
- 17 Хто був засновником цивілізаційного підходу до історичного процесу і кого він вважав головними суб'єктами історичного процесу?
- 18 Яким чином можна відокремити декілька підходів до визначення поняття «цивілізація»?
- 19 Чому на сучасному етапі існує нагальна потреба більш чіткого визначення наукового терміну «цивілізація»?
- 20 Що являє собою сучасне розуміння історичного розвитку людства?
- 21 Чим має бути доповнена ідея стадійності розвитку?
- 22 Що являє собою новий науковий підхід до історії, який розбила наукова думка Нового часу?
- 23 Яка існує на сучасному етапі тенденція до розширення меж цивілізаційного підходу?
- 24 В чому полягає ідея цивілізаційної унікальності?
- 25 Де знаходить своє відображення принцип поліциклічності?

Тести

1. Що являють собою локальні цивілізації, скільки стадій розвитку вони проходять і якою є приблизна тривалість існування такої цивілізації?

- а) локальні цивілізації являють собою нерухомі величини; вони проходять стадії зародження, розквіту та занепаду і існують приблизно декілька століть;
- б) локальні цивілізації є досить обмеженими величинами; вони проходять незначні стадії розвитку і їх продовження залежить від регіонального розташування; і до того їх хронологічний період існування досить незначний;
- в) локальні цивілізації не є чимось нерухомим; вони проходять декілька стадій розвитку – зародження, розквіт, розпад та загибель, а тривалість періодом в межах 1-1,5 тис. років.

2. Що являють собою ідеї поліциклічного історичного розвитку?

- а) кожна цивілізація, кожен період її розвитку мають різну тривалість, яка періодично не повторюється і вона не має свого відмінного від загальносвітового ритму розвитку;
- б) кожна цивілізація, кожен період її розвитку мають рівну тривалість, яка періодично повторюється і локальні цивілізації мають свій, відмінний від загальносвітового ритму розвитку;
- в) кожна цивілізація, кожен період її розвитку взагалі не мають рівної тривалості, яка є принципово відмінною від загальноцивілізаційного ритму розвитку.

3. Яким є найбільш розповсюджений з існуючих варіантів типології локальних цивілізацій і дайте його визначення?

- а) існує декілька варіантів типології локальних цивілізацій, а найбільш розповсюдженими є західні та східні цивілізації. До західних цивілізацій відносяться майже всі розвинуті країни, які формувались під впливом античності, християнства, індивідуалізму та демократичних традицій; східні цивілізації сформовані під впливом мусульманства та буддизму, провідної ролі держави, домінування колективізму та бюрократії над правами особистості;

б) найбільш розповсюдженими є локальні північні та південні цивілізації. До північних локальних цивілізацій відносяться такі цивілізації, що пройшли період розвитку індустріального і постіндустріального суспільства; південні локальні цивілізації це – цивілізації з уповільненими темпами розвитку, які живуть у межах розвитку природного циклу;

в) найбільш розповсюдженими є локальні цивілізації прогресивного і регресивного типів розвитку. Прогресивні локальні цивілізації являють собою такі цивілізації, які мають різко визначений прискорений темп розвитку, який заснований на успішному впровадженню результатів науково-технічного прогресу; регресивний тип локальної цивілізації являє собою чітко визначену орієнтацію на традиційний консервативний тип розвитку з урахуванням місцевих норм і традицій суспільного життя.

4. З чого почала складатись сучасна система міжнародних відносин?:

- а) з контактів, основними проявами яких є війни, та конфліктів;
- б) з широкого та цілеспрямованого впливу Заходу на всі інші цивілізації;
- в) з затвердженої Вестфальським миром системи суверенних «цивілізованих» національних держав та колоній, якими вони контролювались.

5. Починаючи з якого періоду головні події конфліктів в міжнародних відносинах почали пролягати не стільки між правителями, скільки між націями?:

- а) з моменту затвердженої Вестфальським першої системи міжнародних відносин;
- б) з моменту завершальної стадії еволюції глобальних конфліктів;
- в) починаючи з Великої Французької революції.

6. Наслідком яких подій на зміну конфлікту націй приходить конфлікт ідеології?:

- а) внаслідок встановлення багатопольярної системи міжнародних відносин;
- б) внаслідок Першої світової війни та російської революції;

в) внаслідок діалогу цивілізацій.

7. Які сторони стали наслідком конфлікту ідеологій після Першої світової війни?:

а) комунізм, нацизм та ліберальна демократія;

б) соціалізм, фашизм та неолібералізм;

в) соціал-демократія, лівий тоталітаризм та неоконсерватизм.

8. Хто є прибічниками підходу, що різниця між цивілізаціями має тимчасовий характер?:

а) Д.Белл та С.Хантінгтон;

б) М.Вебер;

в) К.Ясперс та Ю.Павленко.

9. Хто є засновниками дифузійного підходу який базується на теорії культурних потоків?:

а) А.Тойнбі та Ф.Бродель;

б) І.Валлерстайн та Д.Уілкінсон;

в) П.Сорокін та Т.Парсонс.

10. До яких проблем звертаються представники гуманітарних та соціальних наук?:

а) перші звертаються до проблем освіти та педагогіки, а другі – до проблем етики та естетики;

б) перші звертаються до дослідження минулого тієї чи іншої цивілізації, традиційно до її «класичного періоду», а другі – до сучасної історії, досягнень та характеру мислення простих людей;

в) перші звертаються до проблем економічної та політичної історії, а другі – до військової та цивільної історії.

11. Який тип суспільства вважався цивілізованим?

- а) яке ґрунтувалось на засадах поміркованості, меркантилізму та здорового глузду;
- б) яке ґрунтувалось на пацифізмі, глибокій партійності та додержання принципів: «від кожного по розуму, кожному по потребах».
- в) яке ґрунтувалось на засадах справедливості.

12. В чій роботі знайшла своє відображення ідея цивілізаційної унікальності?:

- а) в роботах М.Данілевського, К.Леонтєва та О.Шпенглера;
- б) в роботах С.Хантінгтона, А.Турена, Ж.Фурастьє;
- в) в роботах О.Тоффлера, З.Бжезінського та Г.Алмонта.

Теми рефератів

1. Виникнення капіталізму. Реформація та протестантська етика.
2. Трансформація Західнохристиянського світу у Новоевропейську-Північноатлантичну цивілізацію.
3. Новоевропейська цивілізація і формування соціально-економічної структури Макрохристиянського світу.
4. Експансія Новоевропейської цивілізації і реакції на неї західних суспільств.
5. Макрохристиянський світ і традиційні цивілізаційні ойкумени Сходу.

Питання для обговорення

1. Масові ідеології і тоталітаризм.
2. Західна цивілізація та решта людства в ХХ столітті.
3. Цивілізаційна структура пострадянського простору.
4. Демократія і квазідемократія у світі, який глобалізується.
5. Глобалізація та провідні цивілізаційні центри сучасності.

6. Культурно-ціннісні аспекти глобалізації.
7. Глобалізація як феномен цивілізаційного розвитку

Змістовий модуль 5. Геополітика України

Тема. Україна й геополітика в світі та на теренах колишнього СРСР

Тематика лекції

- 25 Геополітика як наука
- 26 Наукові школи геополітики
- 27 Роль і місце України у сучасному геополітичному просторі

Література [8;10;12;16;19;24;38;41;45;61]

Ключові поняття та терміни

- фундаментальні зрушення
- геополітичний простір (середземноморський, західноєвропейський, євразійський)
- самоідентифікація
- глобальні і національні інтереси
- демографічні імперативи
- потенціали країни
- просторово-географічні аспекти міжнародних відносин
- географічний детермінізм
- матеріальні і нематеріальні фактори (силові і несилові)
- проблеми конвертації внутрішнього потенціалу країни у її зовнішній потенціал
- запровадження масштабних економічних і політичних санкцій
- глобальні та регіональні просторово-політичні масштаби
- фізичне середовище
- політичний конформізм
- сучасний атлантизм
- фундаментальний дуалізм
- «континентальна держава»
- історична типологія цивілізацій
- телурократія таласократія
- «сухопутна» та «водна» стихії
- самостійне планетарне утворення
- англосаксонський світ

- геополітичний дуалізм

Питання для самоконтролю

1. Чим була обумовлена відсутня власна державність в Україні, а також приналежність окремих частин її територій до різних геополітичних просторів?
2. Що має предметом своїх досліджень геополітика?
3. Як слід трактувати геополітику в розширеному розумінні?
4. Що є предметом геополітики?
5. Що являє собою поняття геостратегічний регіон?
6. Що таке геостратегічний регіон?
7. Як слід розуміти головний закон геополітики?
8. Що являє собою геополітика як наукова дисципліна?
9. Кого вважають «батьком» геополітики?
10. Що стало тим ключем, який відкрив усі таємниці міжнародної політики?
11. Хто був першим, хто вжив поняття геополітика?
12. Хто був засновником французької геополітичної школи?
13. Ким був американський адмірал Альфред Мехен?
14. Якими були погляди на геополітику англійського вченого і політика Хелфорда Дж.Макіндера?
15. Як розглядав геополітику американець голландського походження Ніколас Спайкмен?
16. Кого з російських авторів можна в повному розумінні називати геополітиком?
17. Яким чином розглядався український фактор в світовому геополітичному просторі?
18. Що позначилось на міжнародному статусі України і що визначає її місце у світовому співтоваристві?

19. В чому полягає специфіка сучасного багато політичного світу?
20. Що обумовило кардинальні зміни в геополітичній ситуації за останні роки?
21. Чим характеризується сучасне геополітичне становище України?
22. Що означає для України новий статус незалежної держави?
23. Якою є стратегічна мета України?
24. Що лежить в основі «американського» вектора політики України?
25. Що являють собою прагнення України на перспективу?
26. Які функції виконує незалежна й стабільна Україна у системі європейської безпеки?

Тести

1. У зв'язку з якими проблемами Україна відіграє особливу роль поза Європою?:

- а) як аспект розробки паливно-енергетичних ресурсів у країнах СНД, а також як держави, у якої у субрегіональному вимірі залишається статус великої регіональної держави;
- б) як держави, яка в змозі вирішувати проблеми національної безпеки як для США, так і для Росії, а також як країна, яку можна використовувати як предмет дипломатичного шантажу;
- в) як держави, в якій можна розмістити ядерну зброю і використовувати її в якості «авіанесучого крейсера, який неможливо потопити», а також як країни, в якій можна розмістити бази НАТО.

2. Хто з українських вчених визначив основні геополітичні пріоритети України?:

- а) В.Литвин
- б) Д.Таланчик
- в) О.Гончаренко

3. Якою проблемою пояснюється незавершеність самоідентифікації в Україні?:

- а) її географічним становищем, а також кліматичними умовами і вихід до двох морів;
- б) наявністю довгих етапів в історії, а також відсутністю власної державності і належністю різних частин території до окремих геополітичних просторів;
- в) перебування довгий історичний період території України під владою СРСР, а також небажання комуністичної влади її східних регіонів сприймати повністю свою національну самобутність.

4. Що є передумовою для ефективної діяльності держави на міжнародній арені?

- а) наявність ядерної зброї та потужного військового флоту для досягнення переваги у стратегічному плані;
- б) володіння великою кількістю військових баз на території зарубіжних країн, а також приналежність до військово-політичного союзу НАТО;
- в) здатність використовувати переваги матеріальних і нематеріальних факторів для досягнення політичної мети.

5. Що є предметом геополітики з точки зору діяльності суб'єкта міжнародних відносин, що дають йому змогу здійснювати контроль над простором з метою реалізації своїх життєво важливих інтересів?:

- а) проблеми конвертації внутрішнього потенціалу країни у зовнішній потенціал;
- б) можливість використати ядерну зброю у випадку необхідності, коли мова йде про захист своїх національних інтересів;
- в) можливість розповсюджувати зони своїх національних інтересів на весь світ, без урахування проблем суверенітету інших країн.

6. Що є головним законом геополітики?

- а) обов'язкове співвідношення обіцянок, які дані виборцям в період виборчих перегонів з їх обов'язком виконання;

- б) затвердження фундаментального дуалізму, віддзеркаленого у геополітичному устроєві планети і в історичній типології цивілізації;
- в) обов'язкове відтворення війни як змагання духу суб'єкта і її неодмінний виграш ще задовго до самого початку бойових дій ще у храмі Всевишнього.

7. Чим і в який період визначалось співвідношення таласократії і телурократії як геополітичної картини?:

- а) телурократія стійко ототожнювалась з внутрішньоконтинентальними просторами Північносхідної Євразії, а таласократія визначалась береговими зонами євразійського материка в період становлення Великої Британії як могутньої морської держави – у XIV – XIX ст.;
- б) телурократія стійко ототожнювалась з охлократією, таласократія визначалась як меритократія в період розвитку результатів науково-технічної революції у Великій Британії в XVIII ст.;
- в) телурократія стійко ототожнювалась з плутократією, а таласократія визначалась як герантократія в період засилля в КПРС на посаді Генерального секретаря ЦК КПРС та в Політбюро ЦК КПРС людей надто похилого віку у 80-х рр. XX століття.

8. Для чого закони геополітики мають надзвичайно зручний формат?:

- а) для згортання форматів Великої гри на теренах створення потужної магістралі світових нафтових шляхів;
- б) для створення глобальної сітки транснаціональних корпорацій, які безперервно забезпечують постачання ГЗМ по всьому світу;
- в) для аналізу світової політики, історії дипломатії й стратегічного планування;

9. У якій якості можуть і повинні використовуватись геополітичні конструкції при спробі відповісти на всі питання політичних і міжнародних подій?:

- а) як спроби планувати світову політику;
- б) як виразні орієнтири;

в) як спроби вплинути на розробку регіональної і континентальної політики.

10. В чийх працях у стислому вигляді містяться практично всі основні тези, які лягли в основу геополітики?:

а) в працях З.Бжезінського;

б) в працях Д.Белла;

в) в працях Ф.Ратцеля.

11. Хто і що вважав головним завданням англосаксонської геополітики?:

а) У.Черчилль вважав головним завданням геополітики Англії встановлення панування на Балканах;

б) Х.Макіндер вважав головним завданням англосаксонської геополітики недопущення утворення стратегічного континентального союзу навколо «географічної осі історії» (Росії);

в) М.Тетчер вважала головним завданням англійської зовнішньої політики на початку 80-х рр. XX століття встановлення контролю над Фолклендськими (Мальвінськими) островами.

12. Хто ввів у науковий геополітичний обіг таке важливе поняття як «Середній океан» і що під ним розумілось?:

а) помічник президента США Дж.Ф.Кеннеді Мак Джордж Банді для визначення стратегічної важливості о.Куба;

б) державний секретар США К.Райс для визначення геополітичної важливості регіону Перської затоки;

в) Н.Слайкмен, маючи на увазі Атлантичний океан як найрозвиненіший у технологічному й економічному розуміннях ареал західної цивілізації;

Теми рефератів

1. Україна в ключових геополітичних контурах.

2. Геополітична стратегія України.

3. США та Євроатлантична спільнота – Україна і Російська Федерація.

Питання для обговорення

1. Пріоритети геополітичної стратегії та зовнішньої політики України на перспективу.
2. Зміцнення і розвиток стратегічного партнерства із США.
3. Зміцнення особливих відносин із стратегічно важливими сусідами.
4. Активна участь у створенні європейських і євразійських транспортних коридорів.
5. Розширення економічної та політичної присутності України на Близькому Сході, в Центральній та Південній Азії та країнах АТР.

Список літератури

Основна література

1. Антюхина-Московченко В.И., Злобин А.А., Хрусталеv М.А. Основы теории международных отношений. – М.: 1988.
2. Баталов Э.Я. Мировое развитие и мировой порядок (анализ современных американских концепций). – М.: №Российская политическая энциклопедия», 2005. – 375с.
3. Бела Д. Грядущее постиндустриальное общество. – М.: 1993.
4. Богатурова А.Д., Косолапов Н.А., Хрусталеv М.А. Очерки по теории и методологии политического анализа международных отношений. М.: Научно-образовательный форум международным отношениям, 2002. – 377с.
5. Бурдые П. Социология политики. – М.: 1993.
6. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире. Пер. с англ. – СПб.: Издательство «Университетская книга», 2001. – 415с.
7. Введение в социологию международных отношений. – М.: Междунар. Отношения, 1992.
8. Гаджиев К.С. Геополитика. – М.: Междунар. Отношения, 1997. – 384с.
9. Гаджиев К.С. Политическая наука. – М.: Междунар. Отношения, 1996. – 400с.
10. Геополітичне майбутнє України/ міжнародна науково-практична конференція. – К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 1998. – 176с.
11. Гришин А.В., Никольский Н.И. Системный анализ международных отношений. М.: 1982.
12. Дергачев В.А. Геополітика. – К.: ВИРА-Р, 2000 – 448с.
13. Дольникова Р.Н. Методология и методика прогнозирования внешней политики несоциалистических государств. Опыт системной организации понятий. М.: 1986.
14. Емельянов Ю. Рождение и гибель цивилизации. – М.: Вече, 2000 – 544с.
15. Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года: в 2-х кн. – М.: Междунар. отношения, 2000 – 464с.

16. Камінський Є., Дашкевич А. Політика США щодо України. Витоки. Концептуальні основи. Практична еволюція. – К.: Наукова думка, 1998 – 547с.
17. Коваленко А.О. Політичний аналіз і прогнозування. – К.: Наук. світ, 2002. – 201с.
18. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. – К.: Вища школа, 1996 – 179с.
19. Лафонтен О. Общество будущего. Политика реформ в изменившемся мире. – М.: 1990.
20. Лебедева М.М. Мировая политика: Учебник для вузов/ М.М. Лебедева. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 351с.
21. Лейбин В.М. Зарубежная глобалистика: проблемы и противоречия. – М.: 1988.
22. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин. Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1997. – 176с.
23. Международные отношения: социологические подходы/ рук. Авт.колл.проф. П.А. Цыганков. – М.: Гардарика, 1998.
24. Міжнародна система, безпека і глобальний розвиток. Конспект лекцій з курсу «Порівняльна політологія» Авт.-укл. С.О. Шергин. – К.1996.
25. Мировая политика и международные отношения: Учебное пособие/Под ред. С.А. Ланцова, В.А. Ачкасова. – СПб.: Питер. 2005. – 448с.
26. Мировая политика: теория, методология, прикладной анализ/ отв. ред. А.А. Кокошун, А.Д. Богатуров. – М.: Ком Книга, 2005. – 432с.
27. Михайлов Т.А. Эволюция геополитических идей. – М.: Весь мир, 1999. – 184с.
28. Многоликая глобализация/ Под ред. П. Бергера и С. Хантингтона; Пер. С англ. – М.: Аспект Пресс, 2004 – 379с.
29. Павленко Ю.В. История мировой цивилизации. Философский анализ. – К.: Феникс, 2002. – 760с.
30. Панарин А.С. Искушение глобализации. – М.: Изд-во Эксм, 2003. – 416с.
31. Панарин А.С. Стратегическая нестабильность в XXI веке. – М.: Алгоритм, 2003. – 560с.

32. Панарин А.С. Философия политики. – М.: Новая школа, 1996. – 423с.
33. Поздняков Э.А. Философия политики. В 2т. – М.: 1994.
34. Поздняков Э.А. Системный подход и международные отношения. – М.: 1976.
35. Римский клуб. История, создания, избранные доклады и выступления, официальные материалы//Под ред. Д.И. Гвишиани. – М.: 1997.
36. Сенченко М.І. Латентні структури світової політики. Нариси з конспірології. – К.: МАУП, 2003. – 312с.
37. Современные международные отношения. Учебник/ под ред. А.В. Торкунова. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. – 584с.
38. Ткаченко В.М. Україна на межі цивілізацій. К.: 1995.
39. Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. У 2т. – К.: Основи, 1995.
40. Уоллерстайн И. Общественное развитие или развитие мировой системы?// Вопросы социологии. – 1992. - №1
41. Фукуяма Ф. Конец истории?// Философия истории. Антология. М.: 1995.
42. Хрусталева М.А. Системное моделирование международных отношений. – М.: 1988.
43. Цыганков П.А. Международные отношения. – М.: Новая школа, 1996. – 320с.

Додаткова література

44. Арон Р. Мир і війна між націями. – К.: Юніверс, 2000. – 688с.
45. Бжезинський З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М.: Междунар. отношения, 1999. – 256с.
46. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к Романо-германскому. М.: 1991.
47. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи. Світова політика. – К.: ФАДА. ЛТД., 2001. – 224с.
48. Кузьменко В.А., Романчик О.К. На порозі цивілізацій: роздуми про майбутнє. – Львів, 1991.

49. Леонтьев А. Экономическое эссе. Теории, исследования, факты и политика: пер. с англ. – М.: Полит. Издат., 1990. – 415с.
50. Лукашевич В.М. Глобалистика: Учебное пособие. – Львов: «Новый свет-2000», 2004. – 392с.
51. Макиавелли Н. Государь. – М.:1990
52. Моисеев Н. Человек и ноосфера. – М., 1990.
53. Моисеева Л.А. История цивилизаций. Ростов-на-Дону: Феникс 2000. – 416с.
54. Нэбитт Д., Эбурдин П. Что нас ждёт в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000: десять новых направлений на 90-е годы. Пер. с англ. – М., 1992.
55. Один мир для всех: выдающиеся деятели современности о будущем человечества. – М.: 1990.
56. Поздняков Э.А. Политика и нравственность. – М.: Прогресс. – Культура, 1995. – 112с.
57. Ревякин А.В. История международных отношений в Новое время: Учебное пособие. – М.: «Российская политическая энциклопедия»(РОССПЭН), 2004. – 264с.
58. Системная история международных отношений в четырех томах. События и документы. 1918-2003/Под ред. А.Д. Богатурова. – М.: Научно-образовательный форум по международным отношениям. 2003. – 720с.
59. Толстов С. Загальні критерії та методологічні виміри системи міжнародних відносин // Дослідження світової політики: Зб. наук. праць. Вип.. 29/ Відп. ред. Камінський Є.Є./ К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – С.3. – 27.
60. Хижняк І.А. Міжнародний вимір сучасної глобалістики.// Дослідження світової політики: Зб. наук. праць. Вип.. 29/ Відп. ред. Камінський Є.Є./ К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – 253с. – с.28 – 45.
61. Хонин В.Н. Теория междцнародных отношений. Часть общая. – К.: Академ-Пресс, 2005. – 453с.
62. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки мифологии мировой истории. – М.: 1993.
63. Ясперс К. Смысл и назначение стории. – М.: 1991.